

MIGIRDİÇ MARGOSYAN

23 Aralık 1938'de Diyarbakır'da, Hançepik Mahallesi'nde (Gâvur Mahallesi) doğdu. Eğitimini Süleyman Nazif İlkokulu, Ziya Gökalp Ortaokulu, daha sonra İstanbul'daki Bezciyan Ortaokulu ve Getronagan Lisesi'nde sürdürdü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi.

1966-1972 yılları arasında Üsküdar Selamsız'daki Surp Haç Tıbrevank Ermeni Lisesi'nde müdürlüğün yanı sıra felsefe, psikoloji, Ermeni dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı. Daha sonra öğretmenliği bırakarak ticarete atıldı. Edebi çalışmalarını aralıksız sürdürdü. *Marmara* gazetesinde yayımlanan Ermenice öykülerinin bir bölümü **Mer Ayt Gogmeri** [Bizim Oralar] adıyla kitap haline getirildi (1984) ve bu kitabıyla 1988'de, Ermenice yazarlara verilen Eliz Kavukçuyan Edebiyat Ödülü'nü (Paris-Fransa) aldı. *Gâvur Mahallesi* (1992), *Söyle Margos Nerelisen?* (1995) ve *Biletimiz İstanbul'a Kesildi* (1998) adlı Türkçe kitaplarını, 1999'da ikinci Ermenice kitabı *Dikrisi Aperen* [Dicle Kıyılarından] izledi. *Gâvur Mahallesi* Avesta Yayınları tarafından *Li Ba Me, Li Wan Deran* [Bizim O Yörelere] adıyla Kürtçe olarak yayımlandı (1999). Türkçe kaleme aldığı *Tespîh Taneleri* (2006) adlı anı-romanı büyük ilgiyle karşılandı.

Evrensel gazetesinde "Kırveme Mektuplar" adlı köşesinde yazmayı sürdüren Margosyan'ın bu makalelerinin bir bölümü Lis Basın-Yayın tarafından *Kırveme Mektuplar* adıyla 2006'da Diyarbakır'da yayımlandı. 1996-99 yılları arasında *Agos* gazetesinde yayımlanan makalelerinden yapılan bir seçki olan *Zurna* 2009'da, *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Gündem* yazılarından oluşan *Kürdan* ve yine *Evrensel*'deki makalelerinden derlenen *Çengelliğne* 2010'da (ilk basımı 1999, Belge) yayınevimizce kitaplaştırıldı.

**GÂVUR
MAHALLESİ**

A r a s Y a y ı n c ı l ı k

İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z.

34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02

Fax: (0212) 252 65 19

info@arasyayincilik.com

www.arasyayincilik.com

ARAS - 11111

Gâvur Mahallesi

Mıgırdıç Margosyan

Kapak Tasarımı

Vartan Paçacı

Kapak Fotoğrafi

Damlarda tahtların kurulu olduğu bir yaz gününde

Diyarbakır, 19. yy sonları

Ermenistan Devlet Edebiyat ve Sanat Müzesi Arşivi

© 1994, Aras Yayıncılık

ISBN 978-975-7265-00-9

Baskı

Sena Ofset

2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-II Topkapı-İstanbul

Tel: (0212) 613 03 21

1. Baskı . . . . . (Bebekus'un Kitapları) İstanbul 1992
2. Baskı . . . . . İstanbul Mayıs 1994
13. Baskı . . . . . İstanbul Haziran 2010

GÂVUR
MAHALLESİ

ÖYKÜ

MIGİRDİÇ MARGOSYAN

Yazılarımda, bizim oraları anlattım,
gördüğüm ve yaşadığım gibi.
Tipleri ve adlarını hemen hemen aynen
verdim, değiştirmeden, oldukları gibi.
Onlardan, o bacolardan, o dayılardan,
o amcalardan çoğu öte tarafa göçmüşlerdir.
Adları, hatıraları biraz da bu
satırlarda, bu kitapta yaşasın.

Önsöz*

Mıgırdiç Margosyan bugüne kadar gizli kalmış edebiyat kahramanlarından. Yaşamı boyunca ne iş yaparsa yapsın, edebiyat düşünmüş, edebiyat solumuş ve edebiyat üretmiş. Onu, bazen öğrencileri arasında, coşmuş, edebiyat tartışırken, bazen dostları arasında, orijinal tekstleri çözümlemeye çalışırken, bazen de ticarethanesinin yoğun atmosferinde boşluklara dalıp gitmiş bir metin kurgularken görebilmek mümkün. Dağdağa, şatafat ve gösterişin ön plana çıktığı

(*) Bu önsöz, kitabı Türkçe'de ilk kez yayınlayan Bebekus'un Kitapları tarafından kaleme alınmıştır.

dönemler boyunca yazdıklarını kitap olarak yayınlamaktan kaçınmış Margosyan. Yalnızca Marmara Gazetesi'nin edebiyat köşesinde yazıp durmaktan, öykülerini tefrika etmekten başka bir şey düşünmemiş. Öğrencilerinin bıkıp usanmadan sıkıştırmalarına rağmen de öykülerini kitaplaştırmayı hep reddetmiş.

Oysa onun sihirli bir oymak gibi yaratıp durduğu, çok zaman güzelliğini ve derinliğini gerçeklikten alan mekanları son derece etkileyici. Onun edebiyatını kimi zaman teybinize Enigma'nın Gregoryan tarzı müziğini koyup, ilahiler ve aryalar eşliğinde, Papaz Arsen ve Kure Mama ve Surp Giragos Kilisesi'yle beraber, kimi zaman da bir köy mekânının sıradan özelliklerini olağanüstü bir başarıyla anlatan tekstlere kapılıp, buğulu, otantik bir eski zaman tüneline okuyabilirsiniz.

Her ikisinde de alacağınız edebi lezzet ve zevk size bugüne kadar alışkın olmadığınız duyguları tattıracaktır.

Daha önemlisi, tıpkı Marmara Gazetesi Başyazarı Rober Haddecıyan'ın dediği gibi; ilerde insanlar bu edebi yazılar içinde sanatı bir tarafa ayırarak, geride kalanlar üzerine şefkatle eğileceklerdir. Çünkü Margosyan adeta bir kameramanın yapabileceği bir ustalıkla resimler çizebilmekte bize.

1988 Eliz Kavukçuyan Edebiyat Ödülü'nü (Paris-Fransa) kazanan bu değerli yazarı Türk okuruna sunmaktan zevinç duymaktayız.

Gâvur Mahallesi

Kış günüydü. Kar, Diyarbakır'ın daracık "küçe"lerini iyice örtmüş, her tarafta derebeyliğini sürdürüyordu. Kar, Aziz Sarkis'in ak sakalı gibi yol boyunca uzanıyor, sonra kilisenin avlusundan merdivenleri tırmanarak yüksekteki çan kulesinin tepesinden şehri kutsayan haçı kucaklayıp öpüyordu.

Uso kilisenin zangoçuydu. Deli Uso da derlerdi. Aslında ondan söz ederken "yarım akıllı" demek daha doğru olur. Uso kilise zangoçluğuna atanmadan önce, kendinden üç yaş büyük olan kardeşi demirci Sabro'nun yanında çalışır, körük çekerti. Uso kıt aklıyla, zaman zaman olur olmaz

her Őeye kızıp sinirlendiği için lakabı “sinir küpü”ne dönüŐen demirci Sabro’ya akıl vermeye kalkıŐınca kıyamet kopar, kardeŐlik unutulur, didiŐme usta ıracak kavgasına döner, sonunda yetiŐen komŐuların araya girmesiyle kan gövdeyi götürmeden iş tatlıya baĐlanırđı. Uso üstündeki deri peştemalı hırsıyla zp çıkarır, abisine doğru fırlatır, işi bıraktığını belirterek “bir daha bu dükkâna ayak basarsam anam avradım olsun!...” diye bağırıp daha bir dizi küfür savurduktan sonra, benzer kavgaların ardından yaptığı gibi, dört dükkân aŐaĐıdaki ikiz kardeşi demirci Rızgo’nun dkknına gider, doğruca krĞe yönelip işe koyulurdu.

Uso’nun, kardeŐleri Sabro ve Rızgo arasında mekik dokuması, aslında olağan ve alıŐılagelmiŐ bir olaydı. Kimse nin bu kavgaları yadırgadığı da yoktu. Sabro ve Rızgo evlenmiŐ, ayrı ev bark kurmuŐlardı. Babaları ldĞnden, anaları Rehan Baco oğlu Uso’yla birlikte kilise avlusundaki kkk bir odada yaŐıyordu. Zango Zıfkar’ın ölümüyle boŐalan yere Uso’nun atanması, o güne kadar kilise yönetim kurulunun aldığı tüm kararlar içinde en doğrusu ve en uygunu Őeklinde yorumlandı. Ermeni toplumu, yönetim kurulunun aldığı bu yerinde kararı “bir taŐla iki kuŐ vuruldu” diye alkıŐla karŐıladı. Birincisi, kardeŐler arasında belki de bir gün kanla, bıçakla, orak veya balyozla sonuçlanacağından korkulan kavgalar nlenecek, Uso’nun demirci ıracıklığı kırk yaŐlarında sona ermiŐ olacaktı. İkincisi ve daha önemlisi, kafasına estike sırf eğlenmek için zırt pırt an alması, resmen yapılan bu atamayla belki biraz nlenmiŐ olacaktı... Ne var ki, görevi icabı hep kilisede, dolayısıyla evinde kalacağından sokakta peŐine takılıp onunla dalga geçerek eğlenenler, onun yakası aılmadık küfürlerinden mahrum kalacaklardı...

O gün, o bembeyaz gün, Güzellerin Meryem öldü diye kulağına çalınınca, Uso çok, ama hakikaten çok üzüldü. Her ölenin ardından ağlardı. Her ölenin ardından ciğeri dağlanırdı. Zaten genelde iki gözü iki çeşmeydi. Meryem için de ağlayıp görevini yerine getirdikten sonra, kendi kendine söylenmeye başladı:

“Hiçe sağ salim dururken, gül gibi Meryem ölsün... Bak sen bu işe!”

Delilik, yarım akıllılık bir yana ama, Uso zangoç olduktan sonra, daha doğrusu resmen atandıktan sonra, bu işi daha da benimsedi. Meryem için yeterli miktarda gözyaşı döktükten sonra, kutsal görevini hatırlayarak aceleyle koştu, kilise çanının ipini duvardaki bağlı bulunduğu çengelden söktü, tüm gücüyle ipe asıldı, çan çalmaya başladı. Çan sesleri şehrin sokaklarına ding-dong, ding-dong diye dalga dalga yayılıp damlardaki kar yığınlarına çarpıp yankılanırken, o da, çan sesleriyle beraber söyleniyordu:

“Kaynana dururken, gelin öldü.”

“Kaynana sağ, gelin güm!”

“Bu kış kıyamette, olacak iş mi bu? Tanrı da şaşırdı galiba!”

“Tövbe, tövbe, tövbe...”

Uso'nun bitip tükenmek bilmeyen çan seslerine, yakındaki Şeyh Matar Camii'nin müezzini de “ya sabır, ya sabır” diyerek katlanıyor, sonunda o da görevini hatırlayıp, tarihi Dört Ayaklı Minare'den sesleniyordu:

“Allahu ekber, Allahu ekber!..”

“Ding-dong, ding-dong!..”

“Allahu!..”

“Ding!..”

“Ekber!..”

“Dong!..”

Müezzin Nusret, soğuktan domates kırmızısına dönmüş koca burnuyla minareden indiğinde, Uso hâlâ, kısacık boyu, toparlak vücuduyla tarihi çanın ipine asılıp duruyor, müezzinin pes edip minareden inişine içten içe seviniyordu. Çan sesleri dalga dalga ta uzaklara, en uzaklara yayılıyor, tüm Ermenilerin soğuktan kızarmış kulak memelerine soru olup asılıyordu.

“Hayrola kirve Bedo, bu saatte bu çan sesleri niye?”

“Hayır değil, şer... Güzellerin Meryem sizlere ömür.”

“Kurtuldu... artık acı çekmiyor.”

“Ama daha gencecikti.”

“Bu işler gence yaşlıya bakmaz.”

“Doğrudur.”

“Tanrı günahlarını affetsin, bağışlasın ve ruhunu kutsasın.”

“Amin...”

Demirci Dikran bir kulağı Uso'nun çan sesinde, diğer kulağı Kürt müşterisinde, körük çeken çırağına “Dı hade ceek, ula çek!” diye bağırırken, bir yandan da ocaktan çıkarıp dövdüğü kızgın demirin gürültüsüne karışan çan seslerinin nedenini yorumlamaya çalışıyordu.

Yemenici Tumas zamansız çalan çan seslerini duyar duymaz çırağına seslendi:

“Gırbo! Fırta, kiliseye koş, bak bakalım bu deli herif gene niye çana asılıp duruyor...”

Çırac Gırbo bir an önce dükkândan tüymek ve sokakta arkadaşlarıyla aşık oynamak için plan yapadururken, böyle bir fırsatı kaçırır mıydı? Hemen belindeki deri peştemalı çözüp ok gibi sokağa fırladı. Gırbo, arkadaşıyla aşık oynayıp, onları bir güzel üttükten sonra yiyeceği dayağın hesa-

bını yaparak kan ter içinde dükkâna döndüğünde ustasından azar işitti:

“İki saattir neredeydin ulan itoğlu it!”

“Usta, Güzellerin Meryem ölmüş.”

Oysa ustası, kalaycı Sago’dan, puşıcı Samo’dan, amele Siko’dan, şaşı Dono’dan ve mihşıçtı hacı Nono’dan çan seslerinin nedenini çoktan öğrenmişti.

Uso, müezzin Nusret’in minareden inişiyile, kendince galip gelmenin tadı damağında, çanın halatını tekrar duvardaki çengelene doladıktan sonra aceleyle sokağa fırladı. Uzak mahallelere, taa en uzaktakilere, oradaki sağırlara, çan seslerini duymayanlara seslenmeye gidiyordu. Yol boyunca rastladığı her Ermeni’ye haberi değişik cümlelerle veriyordu:

“Güzellerin Meryem öldü.”

“Dikro dayı! Güzellerin Meyro, Hıçe’nin gelini sizlere ömür...”

“Sako emmi, duydun mu? Güzellerin güzeli Meyro da öldü.”

Uso kısacık boyuyla karlar içerisinde yuvarlanıyor, zaman zaman karlara gömülüp ayağından çıkan yemenisine küfrederek koşuyor, soğuk kış gününde vıcık vıcık ter içinde, uzaktaki Gâvur Mahallesi’ne ulaşıyordu.

Uso görevini eksiksiz yapmanın huzuru içinde yorgun argın kilisenin yolunu tuttuğunda, evlerde, dükkânlarda, hep Meryem’in sözü ediliyordu.

“Güzellerin Güzeli!”

“Zavallı!”

“Tanrı taksiratını affetsin!”

“Tövbe ama, onun sırası değil...”

“İhtiyarlar dururken gençler alınmaz ki!”

“Yazıklar olsun!”

“Ne kadar da güzel gözleri vardı!..”

“O ne boy, o ne endam!”

“O ne kaş, o ne göz!..”

“Ya o yürüyüş?”

“Ya düğünlerdeki, “toy”lardaki halay çekiş, oynayış?”

“Ardında iki yetim çocuk...”

“Hiçe bakar onlara...”

“Hiçe’nin kendine hayrı yok...”

Konuşmalar, yorumlar, Meryem’in toprağa verilmesine dek sürdü. Kilise tıklım tıklım doluydu. Uso, bunda en büyük payı kendine, bir de çalmaktan büyük zevk duyduğu çan seslerine çıkardı. Hemen herkes kiliseye dolmuştu. Gelmeyen, bir tek kafasında bir tahtasının eksik olduğuna inanılan ve bu nedenle adı çatlak kafalı Vanes olarak herkesçe onaylanan Vanes’ti. O, pazar günleri dışında, eşeklere, merkeplere, katırlara, atlara semer diktiği dükkânını kapatıp, kilitleyip, çırağına mırağına teslim edip, kiliseye miliseye, cenazeye menazeye gitmezdi. Zaten ondan da beklenen daha fazlası değildi. Ne iş yaptığını, mesleğinin ne olduğunu bilmeyenlerin sorularını, böbürlene böbürlene, sırtarak, “ben eşek terzisiyim” diye cevaplayan adamdan, başka bir eşeklik beklenir miydi?

Meryem’i götürüp gömdüler kızının mezarının yanı başına. Altı ay önce doğurduğu kızının yanına... Birazcık göz yaşı, birazcık günlük kokusu ve Papaz Arsen’in bolca dualarıyla...

Çevrede toplanmış, Papaz Arsen’in sakalını, siyah cüppesini, elindeki gümüş haçı hayretle ve merakla izleyen donsuz Kürt çocuklarına dağıtılan tahin helvası ve ekmekle ilk günün hayratı tamamlanmış oldu.

Güzellerin Güzel'i toprağıyla baş başa kalınca yemenici, lastikçi Eğış yine çarık dikmeye, demirci Mero kurt kaparı yapmaya, marangoz total Nıšo erik ağacından kaval yapmaya, nalbant Henuş nal çakmaya, kısacası herkes kendi işine dönerken Keldani asıllı attar Yusuf ile dükkân komşusu Süryani asıllı berber Yakup da kaldıkları yerden dama oynamayı sürdürdüler.

O gece uykusuz iki kişi vardı: Biri Meryem'in kocası duvarcı ustası Sıko'ydu, diğeri de gelininden önce ölmediğine kahredip sanki suçluymuş gibi tuhaf bir duyguya kapılan ihtiyar Hiçe.

Sıke o gece yer yatağına girip uzandığında, küçük oğlu Seto'yla sekiz yaşındaki kızı Teko çoktan uyumuşlardı. Sıke anası Hiçe'yle beraber odadaki idare lambasının loş ışığında, duvarda asılı duran Meryem'in gülümseyen kızlık resmini seyrediyordu.

Dışarda, Diyarbakır'ın daracık sokaklarında, o kış gecesinde Aziz Sarkis kardan ak sakalını sıvazlayıp gezerken, Meryem kendi sıcak yatağını, kocası Sıke'nin kılı koynunu arıyordu.

Kure Mama

Bizim oralarda, bizim diyarlarda, kadın gebe mi? O halde “iki canlı” demektir. Öyleyse “yükli”dür.

“Hanım yüklüymüş...”

“Hiçe iki canlıymış işittiniz mi, duydunuz mu?”

“Hatun bu yıl da gebe, aferin...”

Bizim ellerde, bizim oralarda, gebe, hamile, “yükli” ve “iki canlı” olmak için öyle uzun boylu uğraşlara, çabalara, hele ilaca, doktora hiç mi hiç gerek duyulmaz. Bütün karılar, avratlar, kocalarıyla yatacak bir yer buldular mı tamam-

dır!.. Dokuz ay on gün sonra “yüklü” yükünü dünyaya koyuverir. Kadın dediğin yılda bir, hadi bilemedin iki yılda bir göbeğini şişirip burnuna dikmemişse, sekiz on kez bu işi yapmamışsa “kadınım” diye ortaya çıkmasın! Yani kendini kısır bilsin!

Bizim oralarda kadın gebe mi; kaç günlük, kaç aylık “yüklü” olduğunu Kure Mama’ya soracaksınız... Kure Mama olmadan, Kure Mama’sız kim doğurtacak o veletleri, kim çekip çıkaracak o köpoğullarını analarının karnından, kim kesecek kör ve paslı makasla göbeklerini ve kim söyle-necek:

“Hiçe, bu defaki de kız...”

“Hatun, gözün kör ola, bu dördüncüsü de kız...”

“Hanım, eh gözün aydın! Bu defaki karpuz kafalı bir oğlan...”

Siz, “bırnoti” nedir, ne demektir bilir misiniz? “Bırnoti” demek, Kure Mama demektir. Bizler, yani Diyarbakır’da doğmuş belli bir kuşak –siz bu kuşağa Kure Mama’nın kuşağı da diyebilirsiniz– onu önce “bırnoti”siyle tanıdık.

Kure Mama, beline doladığı geniş, süslü Kürt işi kuşağının içine gizlediği o küçücük metal kutuyu büyük bir özenle çıkarır, sağ elinin işaret ve baş parmaklarıyla kutunun üstüne hafifçe tıp-tıp vurur, ardından da usulca, dikkatlice kapağını çevirip açardı. Sanki bir töreni sürdürürcesine kutunun içindeki kahverengi tozdan bir tutam alır, etrafında kendini seyredenlerin gözlerine bakarak ve büyük mutlulukla, gururla kocaman burnuna yanaştırır, önce sağ, sonra sol burun deliklerine çekerdi. Sararmış burun kılları arasında takılı kalan toz zerreciklerini bir kez daha derin nefes alarak daha derinlere, ciğerlerine kadar yollardı. Kure Mama enfiyesiz yapamazdı. Enfiyeyi yani “bırnoti”yi Kure Ma-